

4. Мейер Д. И. Русское гражданское право : в 2 ч. / редкол.: Е. А. Суханов (председатель), В. С. Ем (зам. председателя), С. М. Корнеев и др. Москва : Статут, 1997. Ч. 1. 290 с.

5. Лешков В. Н. О частном поземельном праве, по Своду Законов, или несколько замечаний. *Юридический вестник*. Москва : Универ. тип., 1871. № 2. С. 13–42. URL: <https://www.prlib.ru/item/391865>

6. Гримич М. В. Народно-правові уявлення українців про спільну власність у ХІХ столітті і селянські сервітути. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2004. № 75. С. 72–76.

ДО СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН НА ВОЛИНІ ПЕРІОДУ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Махаринець М. Є.

*аспірант кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Викликом для сучасної української історіографії стало переосмислення оцінок подій доби німецько-радянської війни та окупації українських земель. Незважаючи на те, що вітчизняні дослідники виправили велику кількість неточностей та помилок в історико-правовій літературі щодо окремих аспектів аграрної політики Третього Райху та дали їм нову оцінку, слід зазначити, що досі ще не подолані всі ідеологічні стереотипи і нашарування радянської історіографії.

Метою цієї публікації є виокремлення питань, які ще не стали предметом переосмислення, або вивчені поверхово. В першу чергу це стосується специфіки реалізації правового регулювання земельних відносин на Волині в роки німецько-радянської війни. Якщо на території рейхскомісаріату «Україна» основною формою господарювання на селі в роки німецької окупації стало громадське господарство, яке за структурою мало чим відрізнялося від радянських колгоспів, то особливістю Волині було те, що основною формою господарювання тут залишалось індивідуальне одноосібне земельне користування, що було успадковане з часів Другої Речі Посполитої.

Нам не вдалось знайти жодного дослідження, де б було чітко зазначено цей факт. Це характерно як для загальних праць з історії селянства [1] так і монографій, присвячених окупаційній політиці в Рейхскомісаріаті «Україна». Розглядаючи аграрну сферу, автори звертають увагу виключно на перетворення колгоспів. При цьому

ігнорується факт, що на початок 1941 р. у Волинській області було колективізовано лише 21,5% господарств, а у Рівненській – 13,4% [2, с. 261], що свідчить про те, що тут колгоспи не були домінуючими. У праці Ю. Левченка «Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр.» зазначено, що на території РКУ «домінуючим залишилося колективне господарювання» [3, с. 167].

Таку ж тенденцію прослідковуємо у монографії Ю. Олійника та О. Завальнюк «Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941–1944 рр.)». Головна увага зосереджена на діяльності колгоспів та радгоспів за гітлерівської окупаційної влади, створення системи органів місцевого управління з єдиною метою – ефективного «перетворення родючих українських земель на продовольчу базу рейху, а місцевого селянства на покірну дешеву робочу силу» [4, с. 87]. При цьому дослідники не зазначають, що генеральна округа «Волинь-Поділля» складалася з територій, де відбулася колективізація сільського господарства (райони Хмельницької та Вінницької областей), а друга частина – Волинь, – ще ні. Автори узагальнюють ситуацію, подаючи факти та статистичні дані виключно з колишніх територій УРСР, які були колективізовані, не зазначаючи особливості земельних правовідносин на Волині [4, с. 88].

Тільки інерцією радянського способу мислення можна пояснити позицію деяких дослідників, які досі оцінюють політику окупаційних властей в економічній сфері через призму «розграбування сільського господарства», що «носила відверто експлуататорський характер», де «селяни зазнавали визиску». Хоча новітні дослідження свідчать про те, що у багатьох регіонах розміри німецьких податків були меншими у порівнянні з радянськими часами [5, с. 218]. А дослідник С. Іванов, стверджує, що «рівень життя волинських селян був вищим, ніж у інших регіонах України». Порівняно кращий стан з продовольчим забезпеченням в початковий період окупації, він пов'язує виключно «з багатим урожаєм у 1941 р. та ще не дуже обтяжливою податковою та заготівельною політикою окупантів» [6, с. 82], випускаючи з уваги той важливий факт, що на Волині, на відміну від інших регіонів України, що ввійшли до складу Рейхскомісаріату «Україна» практично не було колгоспів.

Слушною видається думка І. Лесько, яка проводячи порівняльний аналіз радянського та гітлерівського окупаційних режимів щодо права власності у низці статей [7, с. 8] узагальнює: «можемо із упевненістю констатувати факт знищення традиційного інституту права власності, порушення всіх майнових, соціальних, економічних та цивільно-політичних прав населення західноукраїнських земель як за радянського, так і за гітлерівського окупаційних режимів» [9, с. 345]. Однак, такий

погляд щодо тотожності радянського та гітлерівського режиму у ставленні до українських селян ще не став домінуючим в сучасній історичній та історико-правовій науці.

Ще одним важливим, але маловивченим аспектом аграрних правовідносин на Волині у роки війни залишається вплив національно-визвольних сил на реалізацію німецьких окупаційних аграрних перетворень на Волині. Незважаючи на те, що збройна боротьба українських національно-визвольних сил вивчена доволі повно як діаспорними так і сучасними українськими вченими, той аспект, що ОУН та УПА не тільки утруднювали впровадження німецьких перетворень у земельних правовідносинах, але й самі виступали суб'єктами нормотворчості в земельних відносинах залишається поза увагою широкого загалу дослідників. А при цьому у зоні свого контролю УПА, як вказують сучасні дослідження, проводила власні аграрні перетворення, скасовувала колгоспну систему та впроваджувала інститут приватної власності [10, с. 5].

Вважаємо, що ці факти варто враховувати при дослідженні даної проблематики. Окрім цього вони зумовлюють необхідність пошуку і запровадження нових підходів до вивчення питання регіональних особливостей політики німецьких окупаційних властей і, зокрема, правового регулювання земельних відносин на Волині у роки війни.

Література:

1. Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах. Том 2. Київ : Наукова думка, 2006. 653 с.
2. Варецький В.Л. Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР (в довоєнний час). Київ: Видавництво Академії наук УРСР, 1960. 298 с.
3. Левченко Ю.І. Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 404 с.
4. Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941–1944 рр.). Хмельницький: Поліграфіст, 2012. 320 с.
5. Перехрест О. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. 668 с.
6. Іванов С. Волинське село у 1941–1944 рр.: соціально-економічний аспект. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2013. Вип. 2, Ч. 1. С. 78–85.

7. Лесько І.Б. Гітлерівський окупаційний режим в Україні та право власності. Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи: матер. наук. конференції. 2012. С. 61–63.

8. Лесько І.Б. Право власності за гітлерівського окупаційного режиму на Україні. Проблеми державотворення та правотворення в Україні: матер. II регіонального круглого столу. 2011. С. 200–203.

9. Лесько І.Б. Вплив радянського та гітлерівського окупаційних режимів на право власності: синхронні аспекти. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць. 2012. С. 341–345.

10. Махаринець М.Є. Правове регулювання земельних відносин в програмних засадах ОУН та їх реалізація на Волині у роки радянсько-німецької війни. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1, С. 3–5.

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мельник О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії держави і права
та філософії юридичного факультету*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

В сучасних реаліях проблема ефективності діяльності людини в різноманітних сферах життя (політичній, економічній, соціальній, науково-технічній, екологічній) стає філософською, адже досягнення чи недосягнення ефекту будь-якої глобальної дії може вплинути на майбутнє людства.

Забезпечення ефективності правового регулювання пов'язане з вирішенням багатьох питань як техніко-юридичного, так і методологічного, теоретичного і навіть світоглядного характеру. Сама категорія «ефективність правового регулювання» викликає наукові дискусії, породжені різним розумінням права, його природи та соціального призначення. Це є цілком закономірним, оскільки право являє собою багатоаспектне явище, що об'єднує у собі ціннісно-нормативні, конкретно-історичні та владно-офіційні риси [1, с. 1].

Актуальність детального аналізу ефективності правового регулювання є очевидною, оскільки в юридичній практиці теоретичні моделі